JOSIP SOLDO

ZEMLJOPOSJED PORODICE LOVRIĆ IZ SINJA U XVIII STOLJEĆU

Sudbina mnogih hrvatskih porodica vezana je uz burnu prošlost naše domovine. Mnoge su od njih, zbog ratnih nedaća i nevidljivih niti strane politike mijenjale svoja obitavališta a time često svoju društvenu i ekonomsku strukturu. Takvu valovitu liniju razvoja, uspona i pada, pokazuje i sinjska građanska porodica Lovrić.

Iznikla iz tame u vrijeme željeza i baruta, vjerna u službama, porodica je Lovrić postala ugledna u Cetinskoj krajini. U svojoj najvišoj ekonomskoj jakosti, osnivanoj na trgovini, zemljoposjedu i državnim službama, porodica se upustila u avangardističku djelatnost, vađenje rude. Nažalost, nedovoljno ekonomski jaka, morala je ne samo napustiti taj na veliko zasnovani pothvat nego se to odrazilo i na ostali razvoj porodice.

Cilj je ove radnje prikazati jačanje zemljoposjeda te porodice, dok ćemo njezino bavljenje rudarstvom obraditi drugom zgodom.

I

1. U seobama za Morejskog rata (1684—1699)[1] porodica je Filipa »Dugog« Lovrića došla oko 1687. godine iz Duvna u Sinj.[2] U općoj psihozi seoba ona se pridružila seljacima Duvanjske kra-

[1] Ova je radnja nastavak našeg proučavanja Sinja u vrijeme mletačke dominacije. Ona je nastala zbog postojanja dvaju nepotpunih zbirka prijepisa isprava danih porodici Lovrić a koje se čuvaju u Arhivu sinjskog samostana. Obje zbirke sadrže isti materijal i unaprijed ih citiramo: Knjiga porodice Lovrić. Osim tog materijala nalazi se kod g. Lucijana Lovrića zemljišnik što ga je napravio mjernik Ivan Krst. Vuletić pri diobi porodice 1797. Nacrte je 1785. naslikao mjernik Antun Aranza a neke 1788. Petar Korir. U knjizi su listovi ispremještani i novi nadodavani. Postoji stara i nova folijacija. Mi se držimo nove. Knjiga ima 220 stranica, format 37 x 25,5. Na početku su knjige nadodane genealoške table s novim dodacima. Unaprijed citiramo: Zemljišnik.

[2] U matici rođenih sinjske župe Filip se Lovrić prvi put spominje 18. I 1703. kad je bio kum na krštenju sinu Surića (HAZd, Fond matičnih knjiga, inv. br. 1064). Filip je bio oženjen s Katom Petričević iz Splita a

jine i, pod vodstvom Duvnjaka fra Pavla Vučkovića, smjestila pod sinjskom tvrđavom. Od mletačkih vlasti Filip je dobio kuću i uz nju sjenik te malen vrt.

Mlečani su pribjeglim seljacima dijelili zemlje, dva kampa po glavi, uz uvjet davanja desetine od uroda državi. Kako zbog blizine granice nije tada bilo dovoljno zemalja, Venecija nije mogla dati veće površine tim više što je svojim privrženicima osiguravala veći i bolji posjed od postavljene norme. Filip »detto Longo ouero Dughi«, koji je pripadao banderiji Mate Filipovića Grčića, dobio je samo 13 kanapa zemlje.[3]

U Filipovoj porodici bile su dvije žene, četvero muške djece i dvije djevojčice. Prema tome, zemljišni fond porodice bio je dosta malen. Porodica nije imala ni naročiti broj blaga: 2 goveda, 2 teleta i 2 krave. Na tako uskom prostoru, s malom mogućnošću uzgajanja blaga Filipova je porodica, kao i druge, tek životarila. Stoga su članovi te porodice jedva čekali novi rat. On je za njih značio ekonomsko poboljšanje jer su se nadali, a to se i ostvarilo, da će se granica, koja je tada prolazila polovicom sela Glavice a zatim uz krajeve Sinjskog polja, prebaciti na prirodnu liniju, na vrhunce Prologa (Dinare). Rat je izbio 1715. godine.

2. Već u prvim okršajima, što su se odvijali čim se čulo za rat, isticali su se uz Antuna Grabovca i Filip Lovrić i sin mu Grgur. Vođeni obljubljenim Pavlom Vučkovićem (Grgur je bio oženjen njegovom sinovkom Anastazijom) Lovrići su se borili skupa s cetinskim krajišnicima. Ubrzo su krajišnici osvojili Most na Cetini (Han) a ujedno su pale kule u Gardumu i Čačvini.

U teškoj depresiji straha što je obuhvatila Krajinu zbog skupljanja velike osmanlijske vojske pod Kupresom, u pripremama za odlučnu borbu pod Sinjem, nisu Filip i njegovi igrali naročitu

imao je tri sina: Antuna koji je mlad umro, Grgura i Matu te dvije kćerke Luciju i Mandinu. Osim kuće Filipa Lovrića bila je u Cetini i kuća Vida Lovrića, reč. Mastelića iz Livna i Nikole Lovrića, no one nisu povezane s Filipovom porodicom.

[3] Kanap, campo padovano, bila je mjera za površinu a iznosila je 36,5587 ara. Dijelovi su kampa kvarta (četvrtina kampa) i tavola (840 u 1 kampu).

Podaci su iz HAZd, Katastri Dalmacije iz XVII i XVIII st.: »Rubriche delle ville del ter° di Sign del publico perito Cosmo Fauentini relatiue al cattastico 1709«. U elaboratu ovako Faventini donosi zemlje Filipa Lovrića:

261.	Filip Lovrich d. Longo ouero Dughi	4:	1:	111
288.	»	—:	3:	147
284.	»	2:	1:	74
286.	»	2:	—:	—
313.	» (casa, fen, ara et horto)	3:	—:	134
316.	»	—:	1:	4
		13:	—:	51

ulogu. Oni su bili dobri vojnici u svojim banderijama. Više su puta odlazili preko granice noseći pisma u Bosnu, kako 1723. godine svjedoči opći providur Mark Antun Diedo,[4] i ispitivali vojne pripreme u Livanjskoj krajini preko svojih poznanika. Tek u pojedinačnim okršajima pod surom, opsjednutom sinjskom tvrđavom, gledajući svoju zapaljenu kuću, istakla su se »dva orla krstaša« Kačićeve pjesmarice.[5] U tim su borbama Filip i sin mu Grgo »više puta na otvorenom polju pokazali svoju vjernost proljevanjem vlastite krvi, čemu sam bio svjedok« — naglasio je 16. siječnja 1718. godine sinjski providur Ivan Balbi.[6] U krvavim okršajima, na Tomašićevoj livadi, kako piše Kačić, poginuli su Filip i njegov sin Grgo. Grgurevu dvogodišnjem jedincu Nikoli izdao je Balbi ispravu u kojoj je priznao hrabrost oca i sina te preporučio nedoraslo dijete državnoj zaštiti i naklonosti.

U istom se ratu istakao i drugi Filipov sin Mate. Iako još mlad, sudjelovao je kod zauzimanja Imotskog (1717). Uz veliku opasnost života Mate je ušao odmah nakon Sinjanina Ante Vrdoljaka u prvu ogradu imotskog bedema. Stoga mu je opći providur Alvise Mocenigo 6. svibnja 1720. godine poklonio srebrnu perjanicu.[7] Mate je zbog junaštva i snalažljivosti postao ađutant Krajine.

Tako je krvavim krštenjem, žrtvama Filipa i Grgura te Matinom hrabrosti, porodica Lovrić postajala jedna od uglednijih sinjskih porodica. Na ta junačka djela nasljednici su se uvijek pozivali i zbog njih dobivali službe a i nove posjede u okolici Sinja i izvan Cetinske krajine.

3. Osim tih ratnih zasluga članovi su porodice Lovrić vršili u XVIII st. razne državne službe.

Već spomenuti Mate Lovrić, inače okretni trgovac, morao je 1721. godine kao ađutant Krajine po naredbi općeg providura stvoriti »guardia per la sanità«.[8] Kasnije je Mate putujući tobože zbog

[4] To svjedoči 1723. opći providur M. A. Diedo ovim riječima: »s'impegno frequentemente nel portar lettere publiche nel paese ottomano«.

[5] I. Marković (Sinj i njegovo slavlje, Zagreb 1898, 38, bilj. 2) krivo je iznio da je »Pile« sin Grgurev. Moguće ga zaveo nešto nejasan izraz u pjesmi A. Kačića koji preko Bože Vučkovića (pjesma 103) žali za dva Lovrića, za Grgurom i Filipom o kojem kaže: »jošter nisi lipo ni zenula, a vidim te, da si uvenula«. Međutim, Kačić je poznavao genealogiju te porodice a i njene isprave po kojima je i ispjevao pjesmu br. 69. U njoj je prepjevao junačka djela Filipova a i Grgura koji »z babajkom je svojim vojevao i na mejdan Turkom izlazio«. Kačić zna i za pothvate Matine a i u popisu sinjskih vitezova točno donosi: »Filip i Grgo Lovrić, otac i sin, pogiboše na livadi Tomaševića čineći juriš na Turke (str. 27). Citiram iz Djela Andrije Kačića Miošića, knj. I, priredio T. Matić, izd. Stari pisci hrvatski, JAZU, knj. 27, Zagreb 1942.

[6] Knjiga porodice Lovrić, br. 4.

[7] Isto, br. 5.

[8] Isto, br. 8.

trgovanja vršio izviđanja u obližnjim bosanskim pokrajinama. Te su usluge, vezane uz opasnosti, priznavali mletački službenici. Tako je sinjski providur Andrija Pasqualigo 1724. godine pohvalio Matu da je i po više mjeseci, uvijek o svom trošku, prelazio granicu i boravio u carskoj i turskoj zemlji ispitujući kretanje vojske i zdravstveno stanje pograničnih krajeva. I kasnije je sinjski providur Ivan Barozzi[9] posvjedočio kako je Mate u srpnju 1725. godine uspješno istražio pokrete vojske i prispio sve do Travnika i Kosova. Slabije je prošao 1726. godine kad je u Duvnu ispitivao obnavljanje duvanjske tvrđave. Duvnjaci su ga prepoznali, napali, ali se ipak spasio izgubivši konja.[10] Požrtvovan i vjeran u službi ađutanta Krajine, Mate je u godini kuge 1731. pomagao izvanrednom providuru Šimunu Contariniju pri uređivanju vojničkog korduna na granici prema Bosni.[11] On je tada s još jednim drugom propješačio bosansko područje i ispitivao zdravstveno stanje Livna, Glamoča, Skoplja, Travnika, Sarajeva, Kreševa, Fojnice i Bihaća. Za te veoma opasne pothvate neustrašivi je Mate dobio od Venecije 1737. godine mjesečnu plaću od 5 dukata.[12]

Kad je Mate umro (1743) njegov je najstariji sin Filip postao 2. srpnja 1744. godine ađutant Krajine.[13] Iako je Filip bio još mlad, ipak se odmah pokazao neumorljiv u radu jer ga već 1. svibnja 1745. godine hvali sinjski providur Aleksandar Semitecolo.[14] Njegovo je zalaganje bilo osobito samoprijegorno kad je kao deputat »alla sanità« obilazio sela oko Vrlike, Omiša i Poljica te Nova Sela gdje je kuga bila zarazila obitelj Ledić.

Uz Filipa isticali su se i drugi članovi te brojne porodice. Njegov je brat Antun u godini kuge i gladi (1763) odlazio u obližnju Bosnu odakle je doveo dvije brojne porodice koje su se bile povratile natrag u tursku državu.[15] Filipov sin Andrija bio je u vojnoj službi i postigao čin kapetana. Jednako je Filipov sin Petar služio u zdravstvenoj službi. Najstariji, pak, sin Filipov Ivan studirao je u Padovi medicinu. Uz medicinu Ivan se mnogo zanimao i prirodnim naukama. Stoga je napao poznatog prirodoslovca Al-

[9] Isto, br. 13. i 16. Isprava je izdana 11. I 1726.

[10] Isto, br. 20. Ispravu je izdao I Barozzi 12. VII 1726.

[11] Isto, br. 34. Isprava izdana 2. XI 1732.

[12] Isto, br. 39. Isprava izdana 10. I 1737. U ispravi se dužda A. Pisanija ističe samo junačka smrt oca i sina. Prema tome trebala je duga služba vjernosti, vezana uz razne opasnosti da bi mletačka vlada dala mjesečnu plaću Mati. Opći je providur A. Emo odredio novčanu plaću još 17. IX 1715. ali kako je nije potvrdio dužd ona se nije ni davala.

[13] Isto, br. 71. Ispravu je izdao opći providur J. Querini.

[14] Isto, br. 72.

[15] Isto, br. 99. Ispravu je izdao sinjski providur Zan Antun Zorzi 13. X 1763.

berta Fortisa svojom knjigom »Osservazioni« i u njoj iznio veoma dobro svoja zapažanja o životu stanovnika Zagore.[16]

Veliko bavljenje javnim službama smetalo je članovima porodice u njihovim trgovačkim a kasnije rudarskim poslovima. Stoga je Antun molio da se njegov nećak Petar oslobodi zdravstvene službe u sinjskoj tvrđavi, a to je 10. rujna 1779. godine i udovoljeno da bi se, naglašava se u spisu, porodica i dalje mogla uspješno baviti trgovinom »na korist koliko tog mjesta, toliko i mnogih drugih u državi«.[17] Jedino je ostao u državnoj službi Filipov sin Andrija. On je bio kapetan i 1786. bio na čelu Krajine uz plaću od 300 lira mjesečno. Morao je tada sa svojom četom biti uvijek u pripravnosti zbog mogućnosti rata Turske s Rusijom i Austrijom (1787—1792).[18]

Veoma je časnu ulogu odigrao Filipov brat Grgur u godini najjačeg haranja kuge 1784. godine. On je kao izvanjski deputat zdravstva 3. listopada pregledavao cetinska sela Rudu, Udovičić, Ovrulju Živinić, Galu, Kosinac i Glavice. Pomagao je vršenje preventivnih mjera, odjeljivanje zdravih ljudi od bolesnih, paljenje zaraženih kuća i pokapanje umrlih u duboke jame.[19] O njegovu požrtvovnom, punom iskustva radu, neumornom lutanju vrletnim kamenarom uz proljetne pljuskove i oluje svjedoči sinjski providur Pavao Emilije Canal.[20]

Takvim vjernim službama porodica je Lovrić sticala ne samo sve veće povjerenje mletačke uprave nego i nove posjede.

II

1. Ugledom, što su ga članovi porodice Lovrić sticali žrtvama u ratu i službama u miru, povećala se i njihova ekonomska snaga.

Sigurno je najviše trgovina pripomogla ekonomskom jačanju porodice. Fizički zdrava, sa visokim natalitetom (što se može vidjeti u priloženoj genealoškoj tabli), porodica je s vremenom postala veoma bogata u dalmatinskim razmjerima. Teško je osvijetliti trgovačke poslove porodice jer se knjige a ni računi nisu sačuvali. U ispravama se spominje kako je Mate bio trgovac i kako je obavljajući svoj posao u Bosni ujedno vršio i izviđanja. On se sigurno bavio trgovinom blaga i izvozio ga, kao i sinjske trgova-

[16] Usp. M. Stojković, Ivan Lovrić pristaša struje prosvjetljenja u Dalmaciji, Zbornik za nar. ž. i o. Juž. Slav., JAZU, knj. 28, sv. 2, Zagreb 1932, 1—44. Mogli bismo napomenuti da jedan primjerak »Osservazioni« ima i Knjižnica franj. samostana sv. Lovre u Šibeniku.

[17] Knjiga porodice Lovrić, br. 109. i 110.

[18] HAZd, Spisi op. prov. F. Faliera, I, 127.

[19] Knjiga porodice Lovrić, br. 122. Isprava izdana 10. XI 1783.

[20] Isto, br. 123. Isprava izdana 12. VII 1784.

čke porodice Glunčevića, Robertija ili Vuletića, u primorje pa čak i do Venecije. Iz knjige porodice Lovrić znade se da je trgovina bila jedna od glavnih zanimanja članova jer ih se često naziva trgovcima a godine 1779. naglašava se kako bi slabljenje njihove trgovine bilo na štetu cijele Krajine. Oni su u sklopu svojih kuća imali svoje trgovine i skladišta. Kako su se Lovrići jačali tako su i izgrađivali cijeli sklop kuća (Lovrića obor). Glavna je stambena kuća sagrađena 1735. godine, a nad glavnim ulazom nalazi se i danas zanimljivi natpis na latinskom jeziku: NIHIL DEO CHARIUS NIHILQUE IN ORBE RARIUS CHARITATE. 1735 (Bogu ništa nije draže a na svijetu ništa rjeđe od ljubavi). Jednako je Antun Lovrić 1770. godine držao trgovinu u sinjskoj bazani i državnoj blagajni plaćao godišnje 50 dukata.[21]

Uz bavljenje trgovinom porodica je kroz XVIII st. stekla veliki zemljišni fond. Vidjeli smo da je prije 1715. godine porodica posjedovala samo 13 kanapa zemlje. Kako je i poslije proširenja granica na liniju Dinare zemlja uglavnom bila podijeljena, Lovrići su proširivali svoj zemljoposjed dobivanjem zemalja izumrlih porodica. Venecija je, naime, kao jedini pravi zemljoposjednik u »novostečenim krajevima«, davala zemlje u nasljedstvo samo u muškoj lozi. Kada bi koja porodica izumrla, zemlja bi se vraćala državi i ona ih je davala kome bi htjela. Kao što ćemo vidjeti, Lovrići su tako uglavnom dobivali nove zemlje.

Odmah poslije završetka malog rata Al. Mocenigo je 21. prosinca 1720. godine[22] dao Mati Lovriću, uz desetinu državnoj blagajni, 18 kanapa zemlje u Koljanima, i to 10 u Ogradi (Origianska glavica) a 8 u Parkovu (Perkovića draga). Te su zemlje držali Ilija i Bernard Blažević ali nisu imali nasljednika i oni su ih povratili državi. Davanje tih zemalja Sinjanima bilo je zazorno seljacima koji su ih obrađivali i nadali se da će ih oni dobiti. Stoga su se seljaci bunili protiv te investiture ali je, na Matinu molbu, opći providur Mark Antun Diedo 1721. godine naredio da obrađivači tih zemalja moraju, uz prijetnju kazne od 100 dukata, davati dominikal Mati. Neobrađene površine mogli su slobodno koristiti za pašu.[23] Godinu dana kasnije (21. V 1722) sklopljen je pred kninskim providurom I. Balbijem kolonatski ugovor. Harambaša Koljana Sava Kalinić uzeo je na obrađivanje zemlju u Parkovu uz davanje petine od plodina. Sava se ujedno obvezao da će, uko-

[21] HAZd, Spisi op. prov. F. Faliera, I, 60/81. Tom se zapravo ispravom postavlja Mate Lovrić nakon Antine smrti (15. VI) 10. IX 1783. za »vivandiere« u bazani u Sinju.

[22] Knjiga porodice Lovrić, br. 6. Zemljišnik, fol. 8.

[23] Knjiga porodice Lovrić, br. 7. Isprava izdana u Drnišu 20. VI. Vidi i Zemljišnik, fol. 8.

liko bi došlo do sporova o vlasništvu tih zemalja, on plaćati šibenskoj komori 100 reala.[24]

I kasnije su seljaci ometali Lovrićima mirno posjedovanje tih zemalja. Uzalud je opći providur Petar Vendramin 8. prosinca 1726. godine prijetio kaznom od 50 dukata kolonima ako ne budu davali dužni dominikal s tih zemalja.[25] Suprotstavljanje je bilo osobito jako oko 1738. godine kad su seljaci posjekli šumu i bez dozvole dovodili blago, te je opći providur Marin Antun Cavalli zaprijetio kaznom od 200 dukata.[26] Zanimljivo je pripomenuti da se u ispravi određuje kako prijavu mora potvrditi župnik (paroh). Takvih je smetnja bilo i kasnije.

Mate je Lovrić 1723. godine dobio[27] od općeg providura M. A. Dieda 6 kanapa neobrađene, šumovite i močvarne zemlje ispod sinjske tvrđave i zemlju u Velikošiću kroz koju protječe Goručica da na njoj sagradi mlin s dva kola. Zemlju je ispod sinjske tvrđave morao obraditi i plaćati državi desetinu »in ricognizione dell' alto diretto dominio di S. Serenità« a za mlin »canone livellario« koliko odredi državni mjerač. Zemlja je, međutim, služila seljacima Otnja, sela između Sinja i Brnaza, za pašu i stoga je 13 porodica tužilo Matu da je bez dozvole (senz'alcun titolo, investito o altro) obradio tu zemlju. Opći je providur Nikola Erizzo,[28] videći Diedovu investituru, potvrdio 8. srpnja 1724. godine Mati njegov posjed. Opći je providur upravo tada (od 28. VIII do 27. IX) uređivao diobe zemalja Podvaroši Sinja i to po već spomenutom principu. Obitelj je ađutanta Krajine Mate sa svojih 8 članova posjedovala 16 kanapa zemlje.[29] Zanimljivo je pripomenuti

[24] Isto, br. 9. Svjedoci su bili Petar Gavran p. Mije i Jakov Gelmišević p. Lovre, obojica iz Sinja. Zemljišnik, fol. 8'; Koljane su pripadale s Vrlikom Kninskom kotaru nad kojim je bila kompetentna šibenska državna komora.

[25] Isto, br. 21. Zemljišnik, fol. 9. Isprava izdana u Zadru 8. XII 1726.

[26] Isto, br. 43. Zemljišnik, fol. 10.

[27] Isto, br. 10. Zemljišnik, fol. 15. Isprava izdana 3. VII.

[28] Isto, br. 11. i 12. Zemljišnik, fol. 15. i 15'. Kod mjerenja 1797. bilo je nešto manje zemlje: 7:—:118 kanapa.

[29] Isto, br. 14. Te su zemlje bile:

№ 43. Nella villa Otgno oltre la Goruchizza, conf. a tramontana strada, a ostro Goruchizza, a leuante Petar Matich, a ponente Illia Miacevich, campi n° 2: 3: —

№ 2. In Luca oltre in fiume Cetina, conf. a maistro e garbin prato, a greco Marco Bugl, a sirocco Toma Jancovich batt[a]: la terra di campi due, qti 1 tle 130 5: —: —

№ 192. Vicino alle stangade, conf. da leuante e tramontana strada, a ostro Ivan Filipovich, a ponente Lovre Marcovich, detto Sillan 2: —: —

da se kod dijeljenja površina nisu uzimale u obzir zemlje iz drugih kotareva pa ni Lovrići nisu spominjali svoje posjede u Koljanima.

Kad je opći providur podijelio zemlje u Krajini, ustanovljeno je kako porodica Lovrić posjeduje u Bajagiću još 14 kanapa zemlje.[30] Sigurno se radilo o utaji veličine zemalja, ali zbog zasluga Lovrića opći je providur 20. srpnja 1726. godine ostavio porodici te zemlje.[31]

Iste je godine došlo, što smo već spomenuli, do ponovnih nereda. Da bi osigurali dobivene zemlje, Lovrići su dobili priznanje svojih posjeda od samog dužda Al. Moceniga. On im je 8. ožujka 1727. godine potvrdio[32] dane investiture od 1720, 1723. i 1726. godine te ujedno odobrio da ta zaslužna ali »povera famiglia« može posjedovati 62 kampa zemlje. Sigurno su se, zbog takve jake državne zaštite, seljaci Koljana morali pokoriti. Stoga su Ivan, Filip i Marko Milković izjavili 9. travnja 1728. godine pred kninskim providurom D. Querinijem da oni obrađuju 18 kanapa Matine zemlje i da je žele i dalje obrađivati. Za to će mu davati godišnje »sinichi cinque di formento e junghe cinque di buttiro in conto di dominicale«.[33] Dohodak u maslacu sigurno je zamjenjivao plaćanje travarine za livade u Koljanima.

№ 194. In sito sudetto, conf. a tramontana Lovre Sillan, a ostro Potok, a leuante Ivan Filippovich, a ponente strada	1:	2:	—
№ 197. In sito sudetto, conf. a tramontana, greco Baccovich, a ostro li R. R. P. P. Osseruanti, a leuante Potok, a ponente strada	1:	3:	—
№ 202. In Borgo di Sign con sue case, conf. a tramontana Lovre, e Misso Sillan, dal rimanente strada	3:	—:	195
Summa №	16:	5:	195

[30] Isto, br. 18. Zemljišnik, fol. 110. Te su zemlje bile:

U Karzane, prije bilo Stojana Radinovića	—:	3:	—
Isto mjesto, prije bilo istog	2:	1:	—
Isto mjesto, prije bilo Blaža Bilinovića	2:	2:	—
Isto mjesto, prije bilo Vučić Borkovića koji je pobjegao u Tursku	6:	1:	—
U Bajagiću	2:	3:	70
	14:	2:	70

[31] Isto, br. 19. Zemljišnik, fol. 20'.

[32] Isto, br. 22. Zemljišnik, fol. 21.

[33] Isto, br. 23. Svjedoci su bili kninski trgovci Mate Petković i Sava Jovanović. Šinik je žitna mjera od 10 oka (I. Broz — F. Iveković, Rječnik hrvatskog jezika, sv. III, Zagreb 1901, 529), a »junghe« je iskrivljeno unca koja je 32. dio oke a iznosila je 0,039747 kg (B. Ungarov, Stare mjere u Dalmaciji, Geodetski list V/10—12, Zagreb 1951, 231).

Kad je, pak, umro Josip Fiocco i ostavio državi na raspolaganje 12 kanapa oranica u Gradini, u selu Otoku, Nikola Lovrić, sin poginulog Grgura, zamolio je općeg providura da mu, zbog očevih zasluga, dade tu zemlju. P. Vendramin mu je 17. kolovoza 1727. godine dao traženu zemlju, ali ih je Josipova udovica uživala za svog života.[34] Godinu dana kasnije udova Anđa (4. V) prepustila je zemlje i dvije kuće, od kojih je jedna bila štala s vrtom, Nikoli. On se obvezao da će po njenoj smrti platiti za njenu dušu 100 misa. Udovica je ubrzo preminula i opći providur je 13. svibnja 1729. godine potvrdio Nikoli taj posjed.[35] Te su zemlje zbog zapuštenosti i slabe obrade postale močvarne ali su ih Nikola i Matin sin Filip ubrzo dotjerali i uredili, kako ih iste godine hvali ing. Aleksandar Albergetti.[36] Skupa s inžinjerom bio je kod procjenjivanja i Franjo Jura. Tom prigodom njih su dvojica utvrdili kako postoji još jedna livada koju je uživala udova Fiocco, a s nje država ne dobiva sijeno.[37]

Tom posjedu u Otoku P. Vendramin je 4. siječnja 1729. godine pridodao i 14 kanapa livade koju je Mate Lovrić držao bez dozvole a od kojih je 8 kanapa pripadalo prije osvajanja Ahmed-spahiji. Mate je morao dobro održavati livade, mogao ih je koristiti, ali kad je nedostajalo sijeno za mletačko konjaništvo u Sinju, morao ga je davati s tih livada.[38] Slično su i drugi mještani Sinja i okolnih sela držali livade u Sinjskom polju te prema potrebama ustupali sijeno konjaništvu smještenom u Sinju. Time su Lovrići zaokružili svoj posjed u Sinjskom polju. Livade što su ih dobili bile su veoma unosne jer je među njima bio »Piket« koji je kasnije pripao porodici Garanjin iz Trogira. Sijeno je bilo unosno, a osim toga mogli su Lovrići uzgajati konje u polju. Trgovina konjima i sijenom bila je osnova ekonomskog jačanja porodice, a po njoj je inače bila poznata Sinjska krajina.

Nekako u isto vrijeme (26. VIII 1729) Toma Milković je u ime svoje i svog brata Stjepana, franjevca, povratio državi 20 kanapa zemlje i kulu u blizini »mosta, reč. Čitluk na Cetini«.[39] Taj je posjed pripadao Demer Batiniću, te se zvao Demerovac. Njega je opći pro-

[34] Isto, br. 24. HAZd, Spisi op. prov. P. Vendramina, I, 63. Zemljišnik, fol. 27.

[35] Isto, br. 25, 26. i 27. Zemljišnik, fol. 28. Ugovor je učinjen pred pomoćnikom sinjskog providura Aleksandra Tessolatta a 5. V ga je potvrdio sinjski providur Andrija Balbi.

[36] Isto, br. 28. Isprava od 9. V 1729.

[37] Isto, br. 29.

[38] Isto, br. 30. Zemljišnik, fol. 38'. Godine 1797. Lovrići su u Otoku posjedovali 18 kanapa oranica i 33 kampa livade.

[39] Isto, br. 31.

vidur Angelo Emo dao Tominom ocu Ivanu i stricu Mati.[40] Za tom su zemljom, preko svojih veza, posegli Lovrići, Matini sinovi Filip i Grgur.[41] Kad su kasnije, oko 1742, seljaci uvodili svoju stoku u Lug Demerovac i sjekli stabla te prelazili kolima po livadi, opći je providur Jeronim Querini zaprijetio prekršiteljima kaznom od 50 dukata. Kaznu je pooštrio Alvise Contarini 16. prosinca 1757. godine prijeteći se osudom na galiju.[42] Dobivanjem te plodne zemlje Lovrići su prodrli svojim posjedom i preko Hana, prema Čitluku i Hrvacama.

Nešto kasnije (1735) Filip i Grgur Lovrić kupili su s Vinkom i Lovrom Jura 30 kanapa zemlje u selu Brodariću. Te su oranice i livade, koje su prije pripadale guvernaduru Sinja Ivanu Marušiću, po svoj prilici neobrađene, dane 1695. godine naredniku Ivanu Krst. Antunu Canagettiju.[43] Nezainteresirani njegovi nasljednici Karlo i Anđeo prodali su ih Lovrićima i Juri. Prodaju je potvrdio opći providur Jure Grimani uz obavezu da se imanje obradi i daje s njega desetina komori.[44] Godine 1740. (20. VIII) došlo je do diobe tih zemalja između porodica Lovrića i Jura.[45] Lovrići su na svom dijelu sagradili kulu, uredili vrt i zasadili vinograd. Međutim, kasnije je došlo do parnice između tih dviju porodica. Kako je pukovnik Vinko Jura napustio Sinj i nastanio se u Trogiru, brigu je oko obrađivanja svoga dijela imanja povjerio braći Lovrić. Oni su mu morali godišnje davati 6 velikih kvarata žita i dvije kvarte raži. Čini se da su Lovrići uskraćivali to Vinku i on ih je 29. prosinca 1756. godine tužio.[46] Tužba je bila nedovoljno uvjerljiva jer su Lovrići pokazali sinjskom kancelaru Petru Masci potvrdu potpisanu od preminulog pukovnika po kojoj su Lovrići uskratili žito da bi nadoknadili dug za 2 barila ulja (barilo je stajalo 140 lira) što ga je kod njih kupio preminuli pukovnik. Filip je Lovrić osim toga dokazao da je pukovnik kod njega ujedno kupio 23 barila vina.[47] Neslaganja su se riješila 21. prosinca 1757. Pukovnik je Vinko Jura

[40] Tu je zemlju držao Jakov Miljković i popravio kulu i kuću. On je za naleta seraskijera Altabana bio zarobljen i da bi se otkupio podnio je dosta neprilika. Te je kuće i zemlje op. prov. A. Emo 21. I 1716. dao njegovim sinovima Ivanu i Mati te im ujedno nadodao jednu livadu da bi mogli držati konja. Zemljišnik, fol. 39'.

[41] Zemljišnik, fol. 40. Knjiga porodice Lovrić, br. 32. Isprava je izdana 27. VIII od P. Vendramina uz običajnu desetinu i uz prijetnju kazne od 100 dukata tko bude smetao posjed (br. 33, isprava izdana 30. VIII).

[42] Zemljišnik, fol. 40' i 41.

[43] Investituru je izdao op. prov. D. Dolfin 28. XI 1695. Ukupno je bilo oko 56 kanapa.

[44] Knjiga porodice Lovrić, br. 37. Zemljišnik, fol. 104'.

[45] Isto, br. 79.

[46] Isto, br. 74.

[47] Isto, br. 75.

PORODIČNO STABLO PORODICE LOVRIĆ U XVIII ST.

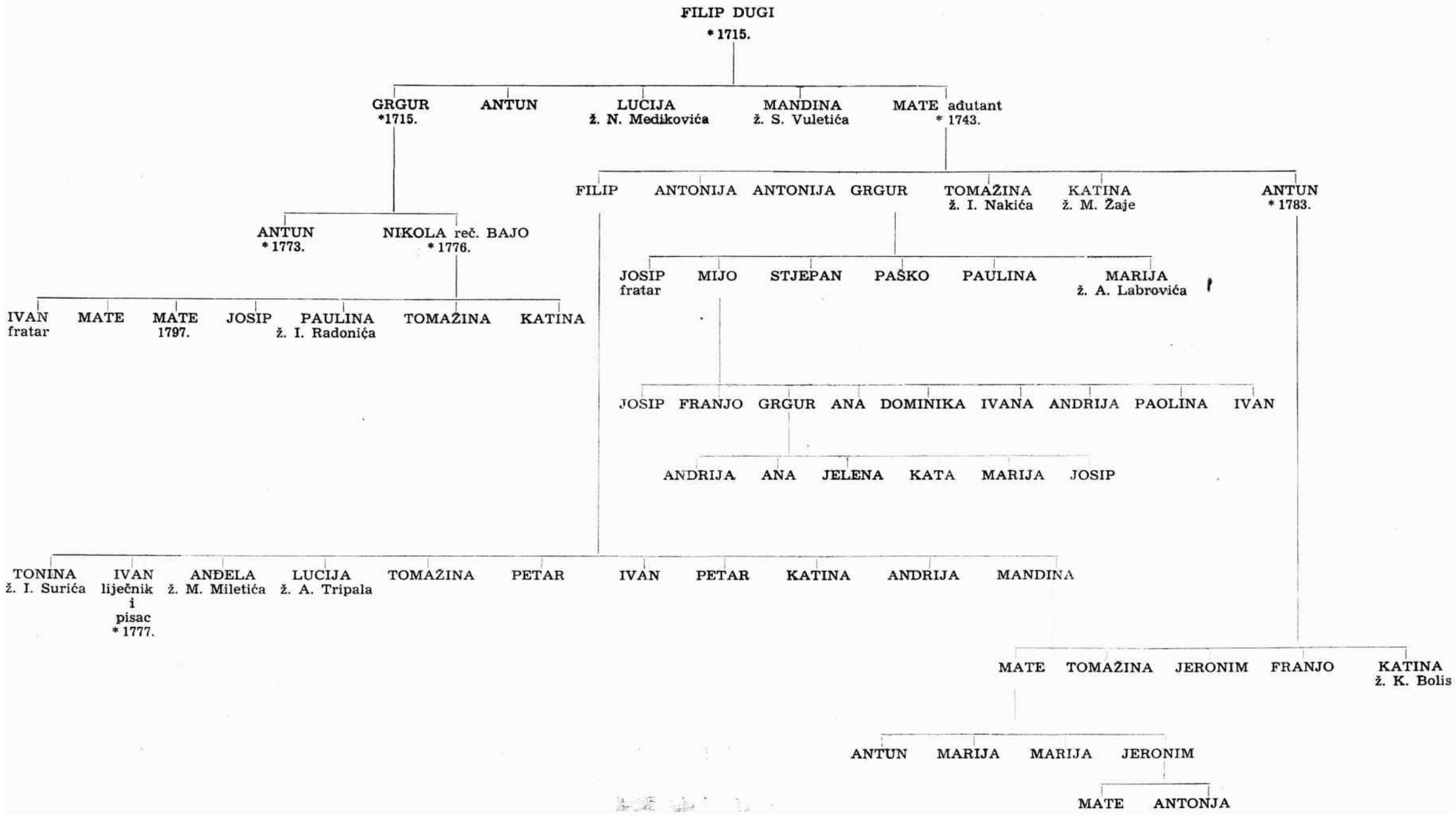

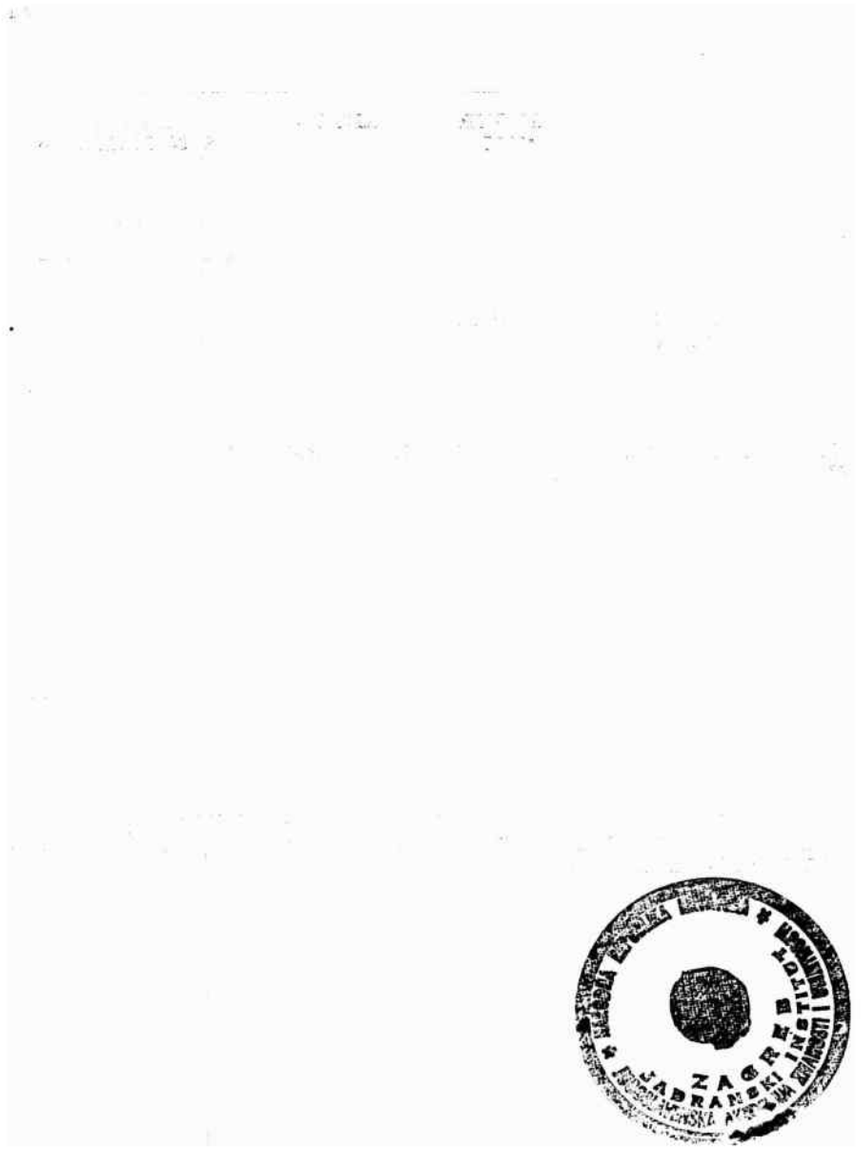

pred civilnim sudom u Trogiru pristao da zemlje uz Goručicu s kulom, vrtom i vinogradom, što su ga zasadila braća Lovrić, pripadnu zauvijek Lovrićima a ostale zemlje dobivene Grimanijevom investiturom (4 zemlje na Radošiću i 3 ispod tvrđave) obiteljí Jura. Time su prestali sporovi oko travarine i drugih plodina sa zemlje nekoć porodice Canagetti.[48]

Međutim, brat Karla Canagettija Anđeo-Antun protestirao je dosta kasnije (1777) na dužda zbog otuđenja tih zemalja. On je tvrdio da je brat prodao posjed bez njegova znanja. Anđeo je 1735. bio još dijete a kasnije je dugo vremena bio u vojsci na Istoku. Stoga se nije mogao brinuti o porodičnim posjedima. Ipak je Vijeće XL potvrdilo posjed braći Lovrićima i odbacilo Anđelovu optužbu.[49]

U blizini tih zemalja dobili su Mate Lovrić i njegovi sinovi još nešto posjeda što im ga dodijeli opći providur Danijel Dolfin.[50] Te su zemlje državi povratili Franjo Ađamija, reč. Matić i Mate i Mijo braća Mijač, jer ih zbog pomora volova nisu mogli obrađivati te su ih snalažljivi Lovrići 1737. godine dobili.

2. Mate Lovrić bavio se i unosnim mlivom žita. On je 1733. godine dobio 12 kanapa neobrađene zemlje i porušene zidine mlina na izvoru Malin uz plaćanje državi desetine od usjeva i godišnjeg livela za mlin.[51] Mlin je Mate uredio i postavio dva mlinska kola. Ing. Antun Ferrari utvrdio je 1740. godine da mlin uživa vodu od listopada do svibnja. Za svako mlinsko kolo Mate je morao plaćati 6 lira i 14 šoldi livela.[52] Osim toga Mate je s Ilijom Žigom sagradio na potoku Karakašici mlin s dva kola. Tu je gradnju odobrio 1741. godine opći providur M. A. Cavalli a procijenio ju je ing. Franjo Melchiori.[53] Iako u okolici tog mlina nije bilo mnogo stanovnika a nema ni velike količine vode (u ljetnim mjesecima gotovo je ni

[48] F. Diedo je 1. IX 1760. potvrdio darovnicu (Knjiga porodice Lovrić, br. 77. i 78. Zemljišnik, fol. 52).

[49] Zemljišnik, fol. 52' i 53.

[50] Knjiga porodice Lovrić, br. 40, 41. i 42. Zemljišnik, fol. 54. Kolonelo Krajine Franjo Crnica izjavio je 15. IV 1737. da su te zemlje:

U selu Otnju što ih je posjedovao Fr. Matić, reč. Ađamija	2:	2:	144
U istom selu posjedovala su braća Mijač	4:	1:	100
	7:	—:	34

[51] Isto, br. 43. Zemljišnik, fol. 40'. Isprava je izdana 19. IV 1733. Te su zemlje bile:

Šume ispod Miništa blizu Cetine, Mehov lug	6 kanapa
U banderiji Katića Muk ili Postinje, prije pripadalo Popletini, neobrađeno	2 »
Neobrađena zemlja, pripadala p. Augustinu	2 »
Neobrađena zemlja, pripadala p. čaušu	2 »
	12 kanapa

[52] Isto, br. 49.

[53] Isto, br. 51. i 52. Zemljišnik, fol. 21'.

nema), ipak se za svako kolo moralo plaćati 12 lira godišnje, što znači da je bio veći i unosniji od onog u Malinu. Istom je dozvolom mlina na Karakašici Cavalli dodijelio Mati 6 kanapa zemlje u Karsinu i 6 neobrađenih kanapa u Malinu. Mate je posjedovao u Ruminu još jedan mlin i za nj plaćao komori 10 lira za svako mlinsko kolo. Uz taj mlin mu je opći providur dao 5. listopada 1741. godine 20 kanapa zemlje u Duboki, što je prije pripadalo Ahmed-spahiji.[54]

Tako je porodica Lovrić uz svoju trgovinu nizom malenih, ali sigurno unosnih, mlinica povećavala svoje bogatstvo. Širenje zemljoposjeda dobro je gledala državna vlast jer su Lovrići bili dobri obrađivači i marljivi upravljači svojih imanja. Mletačkoj je vlasti upravo to i trebalo. Komora, koja je pobirala desetinu nastojala je da površine budu dobro iskorištene i stoga ih je rado ustupala, preko državnih službenika, onima za koje je znala da će ih dobro obraditi. To je jedan od uzroka što su Lovrići dobili toliko zemlje. Stoga ih je dužd Petar Grimani 16. kolovoza 1742. godine preporučio općem providuru.[55] I zbilja, opći je providur Jeronim Querini potvrdio 16. rujna 1742. godine posjed od 50 kanapa, što su ga dali njegovi prethodnici da bi Mate Lovrić »avra motivo di benedire le beneficenze del suo Principe, che ricompensa con larga mano la fedeltà de'suoi sudditi«.[56] Upravo pokornost interesima Venecije, već iznesene zasluge a i dobra obrada zemalja uzrok su tolikoj širokogrudnosti državnih vlasti prema Lovrićima.

U tom je razdoblju, zbog vođenja svoje trgovine, Mate kupio 1740. godine u Splitu od nasljednika Ivana Gelmianija za 160 cekina kuću na dva kata u predgrađu Lučac.[57] U kupoprodajnom se ugovoru opisuje kuća. Bila je sagrađena na dva kata, pokrivena ciglom i opskrbljena balkonima i prozorskim kapcima, dobro sačuvanim sobnim vratima te velikim podrumom. U dvjema sobama bili su ormari a u kuhinji kamenica (pila) i posuda od deset barila. Ispred vratiju dvora bio je još neizgrađeni turanj. Tri su hodnika u kući bila popločana i dobro sačuvana. U dvorištu je bio bunar s kruništem od bijelog kamena. Oko bunara bila su tri kipa od bijelog kamena sa zidićima na volat koji su podržavali sjenicu. U dvorištu su bile i dvije kućice, jedna je služila za štalu a u drugoj je bio mlin za ulje. Vrt je bio ograđen s tri strane zidom u klaku a s jedne u suhozidini.

[54] Isto, br. 53. HAZd, Spisi op. prov. M. A. Cavalli, I, 282. Zemljišnik, fol. 56'.

[55] Isto, br. 54. Zemljišnik, fol. 57'.

[56] Isto, br. 55. Zemljišnik, fol. 57' i 58.

[57] Isto, br. 44. Vrit je iznosio 854 m^2. Mate se obvezao da će isplatiti svotu u tri rate za 10 godina. On je to brzo isplatio jer se već 17. III 1740. (br. 45) utvrđuje kako je za kuću na Lučcu dužan 100 dukata i da će to isplatiti u dvije rate a 4. X 1742. Bartul Gelminiani potvrdio je kako je primio cijelu svotu od Mate. Udovićin sin Bartul sankcionirao je ugovor 30. III 1740. (br. 46).

Porodica je Lovrić dobila nešto zemlje i ispod Klisa. Grgur, Ivan i Nikola Svodina te Grgur Strizirep iz Koprvna tužili su se državnoj vlasti da ne mogu plaćati godišnji livel[58] na 22 vrita zemlje i to za 12 vriti na lokalitetu Bile, 6 blizu crkvice sv. Kate a 4 kod crkvice sv. Ivana u blizini izvora Jadra u Solinu. Oni su te zemlje povratili natrag državi. Te je zemlje dobio Mate 14. siječnja 1741. kao emfiteuzu uz uvjet da je ne smije prodavati a komori je morao plaćati 10 šoldi po vritu. Nešto kasnije (1742) Grgur Strizirep i njegova porodica[59] prodali su Mati Lovriću 4 vrita zemlje u blizini Jadra u mjestu Dolac i vinograd od 3 vrita u Docu a 6 vrita u Klisu kod crkvice sv. Kate. Te su zemlje, kako su sami izjavili, prodali jer su upali u dugove.[60]

Mate je Lovrić pozajmio Grguru Strizirepu 96 reala da plati komori livele a on mu je za to morao godišnje davati 6 posto od pozajmljene svote i to u dominikalu s 6 vrita vinograda na izvoru Jadra a koji je u kolonatu držao Nikola Đaman. Mate se jedino obvezao da će, ako ne bude plodova na toj zemlji, olakšati isplaćivanje duga. Godinu kasnije (1743) Grgur je doista dao Matinim sinovima Nikoli, Filipu i Grguru, u ime duga, cijeli dominikal.[61] Kako porodica Strizirep nije mogla povratiti toliki novac sinovima tada već preminulog Mate, 20. lipnja 1743. godine dali su Grgur, Šimun i Stoja Strizirep svih svojih 18 vrita Lovrićima. Tu je pre-

[58] Isto, br. 48. Taj je godišnji livel iznosio 10 šoldi po vritu što su ga morali plaćati komori oni kojima je Venecija dala zemlje na »novoj stečevini«. Vidi I. Grgić, Prva agrarna operacija na mletačkoj »novoj stečevini« u Dalmaciji, izd. Muzeja grada Splita, sv. II, Split 1962, 12.

[59] Knjiga porodice Lovrić, br. 57. To su bili Grgur Strizirep p. Stjepana iz Klisa, Stojka udova Martula i Šimun p. Marka iz Koprvna, nečak iz Klisa. Ugovor je kupoprodajni potpisan 13. V 1743. pred kliškim providurom Tomom Azzalijom.

[60] Isto, br. 59. Grgo Strizirep je izjavio 13. V 1742. da u blizini Jadra drži 6 vriti vinograda napola s Nikolom Đamanom koji tu zemlju obrađuju u kolonatu i da plaća splitskoj komori 10 šoldi po vritu. Ne mogući isplatiti dugogodišnji dug Mate će ga Lovrić isplatiti a on će mu dati zemlju. Šimun Strizirep je 21. svibnja iste godine izjavio u ime Stoje, žene Bartula Strizirepa i Grgura, da u blizini Jadra posjeduje 2 vrita i da su ih prodali Mati Lovriću kao i 1 vrit blizu crkve sv. Kate za 29 reala te 3 vrita za 17 reala i da je svota isplaćena (Knjiga porodice Lovrić, br. 60). Real ili dalmatinski groš (reale Dalmata) je računski novac u vrijednosti od 10 dalmatinskih lira (Zl. Herkov, Građa za financijsko-pravni riječnik feudalne epohe Hrvatske, Djela JAZU, knj. 47, I, Zagreb 1956, 477).

[61] Isto, br. 62. i 65. Godine 1743. Grgo Đaman p. Luke iz Klisa držao je 18 vrita vinograda na izvoru Jadra u kolonatu od 22. II 1727. dajući u ime kolonata četvrtinu mošta i drugih plodina dok vrati 100 reala što ih je uzeo od porodice Strizirep. On je taj novac povratio, kako je izjavio 15. III, i unaprijed se Đaman obvezao davati Strizirepima trećinu mošta i ulja a plodovi sa stabala smokava išli su njemu. Ako propadnu stabljike, Đaman je morao nadoknaditi Strizirepima štetu.

daju potvrdio 22. lipnja 1743. godine opći providur.[62] Uz običajne uvjete u potvrdi je naglašeno da Lovrići ne smiju nikome darivati zemlje nego ako izumre muška loza moraju je povratiti državi. Iz tog se primjera vidi da su Lovrići pozajmivali siromašnijim seljacima novac uz kamate, što je poznato sredstvo akumulacije. Poznat nam je još jedan takav primjer.

Mate je bio pozajmio 268 reala i 4 šolda Jakovu Mialjeviću uz 6 posto kamata. Kao sigurnost isplaćivanja bio je dominikal s 19 vrita zemlje na izvoru Jadra, dijelom zasađene lozom dok je dio bio livada.[63] Kako Jakov i žena mu Lucija nisu mogli povratiti novac, oni su dali tu zemlju Lovrićima. Opći providur je 22. travnja 1743. predao tu zemlju sinjskim trgovcima uz plaćanje 10 šoldi po vritu komori. Ako kroz 3 godine ne plate određeni livel, zemlja se vraća državi.[64]

3. Oko šezdesetih godina Lovrići su dobili ponovo novih zemalja. Josip Brodarić iz Muća umro je bez nasljednika i ostavio 6 kanapa oranica na Muću. Te je zemlje 1760. godine dobio Antun Lovrić.[65] Iste je godine opći providur Franjo Diedo predao braći Lovrić i braći Radonić 4 kampa livade u Kremenu što su ih oni već više godina bez dozvole držali.[66] Jednako su[67] rođaci Ivan i Josip Lovrić dobili 5 kanapa livade u Maloj Plani i 4 kanapa u Rakovici pod selom Brodarićem koju nitko nije posjedovao, kao što je izvidio i potvrdio Antun Surić. Kad je, pak, umro Antun Nakić iz sela Otoka, njegovih je 16 kanapa oranice došlo na državnu dispoziciju i Diedo ih je predao Mati i Petru Lovriću.[68] Iste je godine 17. rujna opći providur[69] potvrdio braći Filipu, Grguru i Antunu 10 kanapa livade u Suplića lugu a koju su već 40 godina držali bez dozvole.

Te su godine Lovrići dobili nešto zemalja i na Zelovu. Josip Jelačić je 31. kolovoza izjavio da on kao sedamdesetgodišnjak ne može obrađivati 7 kanapa i Lovrići su se požurili da im ih opći

[62] Isto, br. 69. i 70. Polovicu tih zemalja držao je Jerko Đaman na obrađivanje. Te su zemlje dobivene 1672. investiturom I. Morosinija uz kanon od 10 šoldi po vritu. Kako su oni bili dužni komori, dali su zemlje Lovrićima koji su 1742. pozajmili svakome po 96 reala uz obligaciju od 6 posto dok vrate kapital, zadržavajući ujedno i dominikal od trećine plodina kao kauciju. Kako su oni bili siromašni, smatrali su da je najbolje dati te zemlje Lovrićima i to su i učinili.

[63] Isto, br. 61.

[64] Isto, br. 66.

[65] Isto, br. 80. Terminacija Dieda izdana je 4. IX 1760. uz prijetnju od 50 dukata (br. 81).

[66] Isto, br. 82. Zemljišnik, fol. 58'. Isprava je izdana u Sinju 5. IX 1760.

[67] Isto, br. 83. Terminacija Dieda izdana je 7. IX 1760. uz prijetnju od 100 dukata (br. 84). Zemljišnik, fol. 60'.

[68] Isto, br. 85. Isprava je izdana u Sinju 7. IX 1760. Zemljišnik, fol. 61'

[69] Isto, br. 87. Zemljišnik, fol. 77'.

providur dade.[70] Dvije godine kasnije (18. VI 1762) opći providur Fr. Diedo dao je Križanu Buljanu i braći Lovrić 37 kanapa zemalja u Otoku a pripadali su Franji Terzijiću koji je umro bez nasljednika.[71]

Najveći a i najplodniji posjed porodice Lovrić dobiven je tada. To je Miševica u Hrvatačkom polju.

Naime, 17. svibnja 1762. godine narednik Ivan Antun Episcopulo, koji nije imao muškog potomka,[72] predao je državi brojne svoje posjede, oko 72 kanapa i odrekao ih se zauvijek. Ta je predaja

[70] Isto, br. 68. i 89. Jeličić je pripadao banderiji Jelavića na Zelovu.

[71] Isto, br. 97. Terminacija izdana 18. VI 1768. uz prijetnju od 50 dukata (br. 98). Zemljišnik, fol. 79'.

[72] Ivanov otac bio je kirurg u sinjskoj tvrđavi i 1. XII 1687. sinjski mu je providur Lovre Zorzi dao 50 kanapa zemlje u Miševici što je pripadalo Mehmed-dizdaru Rizu a 22. XII 1689. tu je darovnicu potvrdio Al. Molin (HAZd, Spisi op. prov. Al. Molin, II, 55). Opć. prov. Al. Mocenigo dao je 10. IX 1702. Jeronimu Episcopulu 2 i po kampa zemlje na Cetini i to u dva dijela što su pripadala Petru Pavinoviću koji je bio utekao u Tursku (Bosnu), te sjenik i vrt ispod Korlata a pripadao je prije Mitroviću (Zemljišnik, fol. 90). U godini borbe za sinjsku tvrđavu, 18. III 1715, op. prov. A. Emo potvrdio je kirurgu 50 kanapa zemlje s ovu stranu Cetine na mjestu Miševici. Nakon sretnog ishoda borbe pod Sinjem Al. Mocenigo je 18. XII 1717. potvrdio kirurgu Jeronimu da je prije malog rata posjedovao 7 kanapa livade u Karakašici ali da je pri diobi granica ta zemlja ostala pod Turcima. Stoga mu on daje na njegovu molbu 5 kanapa zemlje na zidinama u Miševici ali tu zemlju već posjeduje obitelj Nikole Pavičića i kaplara Laudeke. Kako je Jeronim bio velezaslužni kirurg i izvanredno se pokazao u borbama za sinjsku tvrđavu, Mocenigo mu je dao 7 kanapa livade u Karakašici a bile su vlasništvo muslimana Amarilića i 5 kanapa oranice sa zidinom u Miševici (Zemljišnik, fol. 90'). Kod preispitivanja starih investitura, snagom dekreta od 17. XII 1747. i terminacije od 18. XII inkvizitori Loredan Erizzo i Molin dozvolili su 18. IX 1750. kapetanu Ivanu Antunu Episcopulu, Jeronimovu sinu, nastanjenom u Splitu posjed od 71 i po kanapa zemlje u Sinju što je provizorno potvrdio njegovu ocu Molin dekretom od 1689. i 21 i po kanap, potvrđeno terminacijom od 1702. i 1717. godine te 7 kanapa njegova svekra, jer je sve te zemlje uživao do tada bez zakonskog titula, osim kuće i vrtla ispod Korlata. Inkvizitori su mu sve to priznali i odredili neka sve te zemlje obrađuje a njegova majka udovica i sestre neka uživaju plodine s 36 kanapa dok ne umru ili se udaju. Od svega je morao davati desetinu komori. Za 6 kanapa livade u Polju morao je držati jednog jahaćeg konja i biti uvijek spreman na državni poziv. Na svakom kampu morao je zasaditi 4 stabla maslina ili murava. Ovu je investituru mogao uživati on ili njegovi muški potomci a zemlje se nisu smjele nikako otuđiti pa ni mali dio dati na kredit. Ukoliko izumre muška loza ili porodica promijeni boravak ili se zemlje za dvije godine ne obrade, posjed je prelazio bez ikakve oštete u državne ruke. Te su zemlje, oranice i livade u Miševici, Suhaču i Karakašici, 71 i po kanap, morali prema odredbi inkvizitora od 22. XII 1750. koloni, osobito Šimun Crnovidović, obrađivati, priznavati Episcopule gospodarima i davati im dominikal. Čauš Marko Bulj javio je 4. II 1751. odluku inkvizitora Ivanu Zorici i njegovoj ženi Ivani Barač, Juri Bulju te alfiru Šimunu Crnovidoviću.

bila u dogovoru s Antunom Lovrićem p. Mate, čiji je sin Mate bio oženjen Marijom Jacintom, kćerkom Ivana Episcopula. Antun je za svog sina Matu dobio 27. svibnja tu plodnu zemlju da bi tako ona ostala makar u indirektnoj lozi Episcopula. U toj se ispravi, u duhu tadanje ekonomske mletačke politike, naglašava kako se uz svaki kanap oranice mora zasaditi po dva stabla murava (dudova) i time dati poticaj »Morlakima« za uzgajanje dudova.[73] Lovrići su stvarno i zasadili svoj posjed murvama.

Tu su investituru na tako veliki i lijepi posjed Lovrići brzo potvrdili do samog dužda. U svojim dvjema molbama iste godine (29. VII i 17. IX) oni su naglašavali svoje zasluge od pogibije starog Filipa i Grgura, hrabrosti Matine pod Imotskim do službe ratnoga i sanitetskog izviđača. Dužd im je zbog njihovih brojnih zasluga potvrdio posjede 31. prosinca 1763. godine što ih je posjedovao Episcopulo.[74]

Nešto kasnije Lovrići su dobili i druge posjede u Hrvacima. Godine 1765. opći providur Petar Michiel[75] dao je naredniku sinjske Krajine Ivanu Antunu Episcopulu i Mati Lovriću 12 od 24 kampa što su s još 16 kanapa pripali državi od izumrle obitelji Marka i Grgura Vuke. Godinu kasnije (29. XI 1766) opći je providur Antun Renier[76] dao Filipu i braći Lovrić 20 kanapa na Čitluku blizu Cetine, nedaleko Miševice, zemlju što je vraćena državi nakon smrti Ivana Miljkovića, reč. Janketića s kojim su Lovrići bili u rodbinskoj vezi. Uz obrađivanje te zemlje morali su Lovrići uzdržavati udovicu Ivanovu i kćer mu Paulinu do udaje. Morali su im davati godišnje 3 kvarte ječma, 3 kvarte raži i 3 kvarte mješanice, kvartu i po brašna a u prigodi udaje Pauline dati joj kao miraz 100 dukata. Te su zemlje bile na više mjesta u blizini Cetine a na njima je bila štala i dvije kuće, vrtovi i voćnjak s bajamima.

Svoj posjed na Miševici Lovrići su povećali darovnicom općeg providura Jakova da Riva. On im je 9. listopada 1774. dao brežuljak od 4 kampa da bi na njemu zasadili stabla murava. Ujedno im je

[73] Zemljišnik, fol. 92' i 93. Terminacija je izdana 27. V 1762. Međutim, sadnja dudova nije bila tada naročita u sinjskoj krajini. Tek kasnije u vrijeme austrijske uprave ona se naročito raširila.

[74] Zemljišnik, fol. 94.

[75] Knjiga porodice Lovrić, br. 100. Zemljišnik, fol. 83' i sl. Prema informaciji kol. A. Surić a ucrtavanju P. Korira te su zemlje bile:

Kod kuće Bošnjak	2:	—:	88
Kod kuće Vukove	4:	—:	—
Jezerce	1:	3:	178
Suha livada kod Cetine	3:	1:	150
Kod Cetine Zeleni vir	1:	3:	270
	12:	3:	686

[76] Isto, br. 102. Zemljišnik, fol. 41. Istog je dana op. prov. izdao i terminaciju uz prijetnju kazne od 100 dukata.

pridodao zemlju što su je držali (1 kanap), a povratili je državi 29. lipnja 1773. Stjepan i Mijat Sladoja iz Lučana te još jedan kanap i po na Miševici koji su povratili državi 15. rujna 1774. Petar i Antun Lovrić iz Lučana.[77] Nešto kasnije (5. X 1790) Lovrići su zamijenili s Šimunom i Ivanom Vujinovićem p. Rade te Savom i Jovom Borkovićem iz Lučana svoje zemlje na Suhaču za njihove na Miševici u blizini ladanjskih kuća na Miševici. Jednako su nešto zemlje zamijenili 16. svibnja 1790. s Nikolom, Pavom i Mijatom Borkovićem za svoju zemlju na Suhaču.[78] Tako je zaokružen posjed na Miševici koji su Lovrići uzorno vodili. On je bio zasađen vinogradom, bujnim stablima po cijelom brežuljku, ispod kojeg su bile kuće a ispod njih vrtovi, voćnjak i oranice. On je do danas ostao u vlasništvu porodice Lovrić, koja je dijelom nastanjena u Sinju a dijelom na samoj Miševici.

Tom velikom proširenju zemljoposjeda Lovrići su pridodali još neke mlinice u blizini Sinja. Godine 1766. (12. IX) Antun Baković prodao im je za 864 lire mlin u Suhoj mlinici nedaleko Peruče.[79] Na istom mjestu imale su svoju mlinicu i porodice iz Potravlja: alfira Grgura Titlića, Antuna Bešlića, Ante Kunca, Ivana Prološčića, Jure Bandića i Andrije Liovića. Oni su još 2. siječnja 1759. prodali taj mlin Lovrićima za 23 cekina. Pred harambašom Matom Sliškovićem i alfirom Mijom Vukadinovićem, obojicom iz Ugljana, uređivalo se 17. travnja 1767. vlasništvo mlina, koje je konačno prešlo u stvarni posjed Lovrića.[80] Jednako je 7. veljače 1767. Marko Pavić za 15 dukata prodao Lovrićima polovicu mlina koji je posjedovao s rođakom Ivanom na Goručici i četvrti dio kućice.[81] Nešto kasnije, 24. XI 1768. godine, opći providur A. Renier dao je Boži Titliću iz Potravlja i braći Lovrić nešto državnog zemljišta iznad Crnog vrila u blizini brda Derven (Peruča) da bi sagradili maleni mlin.[82]

Time bismo mogli završiti prikaz akumulacije zemalja porodice Lovrić. Još jedna zemlja povećala je njihov zemljoposjed. Naime, 19. ožujka 1784. Antun Lovrić iz Brnaza, sam sa ženom i kćerkom, nemoćan i bez muškog potomka, ostavio je svom rođaku Mati 50 kanapa da bi uzdržavao njega i njegovu ženu a kćerki dao dostojan miraz. Opći providur F. Falier je to potvrdio.[83]

[77] Zemljišnik, fol. 94. Terminaciju je Riva izdao istog dana uz prijetnju od 100 dukata.

[78] Zemljišnik, fol. 95.

[79] Knjiga porodice Lovrić, br. 104.

[80] Isto, br. 105.

[81] Isto, br. 106.

[82] Isto, br. 107. Terminacija je bila izdana 24. XI 1768. uz prijetnju kazne od 50 dukata (br. 108).

[83] Isto, br. 114. HAZd, Spisi op. prov. F. Faliera, I, 3.

Od male, mogli bismo reći siromašne Filipove porodice, koja je 1709. posjedovala samo 13 kanapa zemlje, kao što smo iznijeli, porodica je Lovrić postala zemljišni veleposjednik u Sinjskoj krajini. Ona je 1790. godine posjedovala oko 479 kanapa zemlje. Osim tih zemalja imala je i nešto posjeda u Solinu i na Klisu, koje su sigurno do kraja XVIII st. otuđene. Širenje zemljoposjeda mogli bismo prikazati slijedećom tabelom:

1709.	zemlje prema katastru C. Faventinija	13:	—:	51
1720.	zemlje u Koljanima (investitura Al. Moceniga)	18:	—:	—
1723.	zemlje ispod sinjske tvrđave i u Velikošiću (inv. M. A. Dieda)	6:	—:	118
1726.	zemlje u Malinu (procjena Alberghettija)	14:	3:	153
1727.	zemlje obitelji Fioco u Otoku (inv. P. Vendramina)	33:	2:	131
1733.	Demerovac (inv. J. Grimani)	54:	2:	205
1735.	zemlje nasljednika Canagettija oko tvrđave i na Radošiću (inv. J. Grimani)	25:	1:	62
1737.	zemlje u Sinjskom polju (inv. D. Dolfina)	10:	—:	116
1741.	zemlje u Duboki (inv. M. A. Cavalli)	20:	—:	—
	zemlja kod pravoslavnog groblja (bez investiture)	1:	—:	198
1760.	zemlje na Muću	10:	—:	—
	zemlje na Zelovu	7:	—:	—
	zemlje u Brodariću (inv. F. Dieda)	36:	2:	—
	zemlje u Otoku (inv. F. Dieda)	36:	3:	56
	zemlje u Duboki (inv. F. Dieda)	10:	—:	164
	zemlje F. Terzijića (inv. F. Dieda)	18:	2:	—
1762.	zemlje na Miševici I. A. Episcopula	75:	—:	—
1765.	zemlje na Miševici M. i G. Vuke (inv. P. Michiela)	12:	1:	186
1766.	zemlje na Čitluku (inv. A. Reniera)	20:	—:	—
1774.	brežuljak na Miševici i druge okolne zemlje (inv. J. da Riva)	6:	—:	—
1784.	darovana zemlja A. Lovrića iz Brnaza (potvrda F. Faliera)	50:	—:	—
		479:	2:	180

Do novih su posjeda Lovrići dolazili na sve moguće načine, od državne naklonosti do iskorištavanja zajmova siromašnim seljacima. Unosni poslovi njihove trgovine, osobito stokom, kao i razne službe, donosile su im novac a on je upotrebljavan u dobivanju novih zemalja, po ondašnjem poimanju najsigurnije osnovice bogatstva. Osje-

tivši naklonost državne vlasti i vezani uz nju službama, koje su podizale njihov ugled, porodica se Lovrić brzo emancipirala od nekadašnjeg načina života, što se izvana odrazilo i u načinu odijevanja, brijanju brkova i nošenju stranog oružja. Stoga su se članovi te porodice osjetili povrijeđeni letkom ili bolje pjesmom fra Filipa Grabovca »Esortazione amorosa« pa se među njegovim tužiteljima Sinjanima nalazio i Nikola, reč. Bajo Lovrić p. Grgura. Iza toga, čini se, naivnoga Grabovčeva predbacivanja stoji uvlačenje talijanskoga, prekomorskog duha u sitne varoši. Pojedine obitelji počinju se osjećati građanima, te se odvajaju i klasno od seljaka. U tome je bit spora što se slomio nad Grabovcem, nosiocem hrvatstva sačuvanog kod zagorskog seljaka.[84] Divljenje tuđinstvu osjeća se i kod najkulturnijeg člana porodice, mladog Ivana Lovrića koji, usprkos odličnim zapažanjima u svojim »Osservazioni«, ne može zatomiti prezir prema narodnim, pučkim ostvarenjima ne samo Grabovca nego i Kačića, nad siromašnim načinom života »Morlaka«. Zagorci su, zaista, bili nazadni ali je njihova primitivnost bila uvjetovana bijednim ekonomskim stanjem seljaka koji su posjedovali male površine zemlje, često slabo plodne, i mali broj stoke. Vješti trgovci i mletački činovnici znali su pronaći načine da akumuliraju u svojim rukama plodnije zemlje, daleko veće od postavljene norme dva kampa po glavi. Među takvim bila je i porodica Lovrić koja je, brojna i marljiva, probijala kapitalistički način proizvodnje akumulirajući veliki zemljišni fond.

Međutim, u naponu ekonomske snage porodica se Lovrić bacila na rudarstvo. Članovi porodice počeli su u Crnom vrilu na Peruči vaditi željeznu rudu i lijevati je, što mislimo posebno obraditi. Iako je taj pothvat u početku pokazivao nekih uspjeha, ipak su se Lovrići morali veoma mnogo zadužiti kod trogirske obitelji Garanjin. Zbog duga izbijale su nesuglasice u samoj porodici. Nakon dužih neslaganja došlo je do prve diobe 16. kolovoza 1784. godine.[85] Tada je podijeljen osnovni fond, dobijen 1725. i 1726, te kuća u Sinju. U ime duga Garanjini su oduzeli Lovrićima veliku livadu »Piket« u Sinjskom polju. Porodica se konačno podijelila 1797. godine.[86] Tada je Mate Lovrić p. Nikole dobio oranica i livada 66:2:170 kanapa, kapetan Andrija 89:2:148 kanapa, Mijo Lovrić p. Grgura oko 54 kanapa, Mate i Jeronim Lovrić p. Antuna 89:—:106 kanapa.

Nakon toga neki su članovi porodice prešli na Miševicu u Hrvacima a neki napustili Sinj. Porodica je ekonomskim slabljenjem izgubila ugled a i utjecaj na dalji razvoj malene varoši Sinja.

[84] K. Eterović, Fra Filip Grabovac, knjižnica »Nove revije« Split 1927; I. Pederin, Grabovčeva koncepcija hrvatskoga narodnog preporoda, u zborniku Kačić, 3, Split 1970, 140. i sl.

[85] Zemljišnik, fol. 3.

[86] Zemljišnik, fol. 10' do 14.

ESTATES OF THE LOVRIĆ FAMILY OF SINJ IN THE 18th CENTURY

Summary

The Sinj civic family of Lovrić, known by the author Ivan (died 1777), in the well-known migration of 1687 came from Duvno to Sinj. The head of the family, Filip, had received from the Venetians only 13 so-called »kanapa« of land, which was about 4 ha. That was very little, and therefore the Lovrić family as well as the rest of peasants were waiting for a new war, which broke out in 1715. In that war, during which the border was shifted from the nearer environs of Sinj to the summits of the Dinara, there died Filip and his son Grgur, while the other members of the family also made a name for themselves in that war. Thereby the reputation of the family in question rose in the eyes of the State authorities, and of the people. The members of the same family performed various State functions, military and medical. They became skilled merchants, especially dealing in cattle that came from Bosnia. Besides building houses in Sinj, with shops and storehouses, houses in Split, numerous mills in Krajina, the Lovrić family accumulated in the course of the 18th century also a large estate. Whilst in 1709 they possessed but 13 kanapa, in the eighties of the same century they possessed as much as 300 kanapa of land. These surfaces lay on the territory of Sinjsko polje, Cetinska Krajina, in the towns of Solin and Klis. The family contrived to acquire those lands partly by giving loans, but mostly by receiving soil from State authorities. The land, if the owner did not have a male successor and could not till it, had to be returned to the State. The Lovrić family were receiving those lands because they had excellent connections with the authories, but also because they knew how to till those lands, so the authorities did not hesitate much to give land into their hands. In some cases the State made the members of the Lovrić family to bind themselves to plant trees or other cultural plants on their land. However, at the peak of the economic power of this family, its members started with a vanguard activity — extraction of ores, which shall be the subject of another article — and thus they contracted debts which weakened the family and almost destroyed it.